

TASVIRIY SAN'ATDAN MASHG'ULOTLAR TASHKIL ETISHDA PEDAGOGIK INNOVATSION KLASTER TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

D.S.Kazakbayeva

*Chirchiq shahar 2-sonli umumta'lim maktabi
Tasviriy san'at va chizmachilik fanlari o'qituvchisi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada tasviriy san'at fanini o'qitishda pedagogik innovatsion klaster texnologiyalarining nazariy asoslari, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda mashg'ulotlarni samarali tashkil etish metodikasi yoritilgan. Shuningdek, klaster texnologiyalari asosida ta'lim subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, talabalarning ijodiy fikrlashi, kasbiy kompetensiyasi va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishning metodik jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsion klaster yondashuvi tasviriy san'at ta'limining sifatini oshirish, nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlash hamda zamonaviy ta'lim muhitini yaratishda samarali pedagogik mexanizm ekanligi asoslangan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, pedagogik innovatsiya, klaster texnologiyasi, kompetensiya, integratsiya, kreativlik, hamkorlik, ta'lim sifati, metodika.

METHODOLOGY OF USING PEDAGOGICAL INNOVATIVE CLUSTER TECHNOLOGIES IN ORGANIZING VISUAL ARTS LESSONS

Abstract

This article discusses the theoretical foundations of pedagogical innovative cluster technologies in teaching visual arts, their role in the educational process, and methodological approaches to organizing effective lessons. Particular attention is paid to developing cooperation among educational stakeholders, fostering students' creative thinking, professional competencies, and practical skills through cluster-based educational models. The findings indicate that the innovative cluster approach significantly improves the quality of visual arts education by integrating theory with practice and creating a modern educational environment.

Keywords: visual arts education, innovative pedagogy, cluster technology, competence, creativity, integration, methodology.

Kirish

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida raqamli transformatsiya, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini

kuchaytirish ustuvor yoʻnalishlardan biri sifatida eʼtirof etilmoqda. Global raqobatning kuchayishi, mehnat bozorining zamonaviy mutaxassislarga boʻlgan ehtiyoji, fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi taʼlim tizimidan nafaqat nazariy bilimlarni berishni, balki oʻquvchilarda amaliy koʻnikmalar, kreativ fikrlash, muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va innovatsion faoliyat olib borish kompetensiyalarini shakllantirishni ham talab etmoqda. Shu bois taʼlim jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Oʻzbekiston Respublikasida ham taʼlim tizimini tubdan isloh qilish, uning sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish hamda innovatsion rivojlanish tamoyillarini keng joriy etishga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Xususan, Oʻzbekiston Respublikasining "Taʼlim toʻgʻrisida"gi qonuni, "Ilm-fan toʻgʻrisida"gi qonuni, shuningdek, Prezidentimizning oliy taʼlim tizimini rivojlantirish, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish va raqamli taʼlim muhitini yaratishga qaratilgan farmon hamda qarorlarida taʼlim jarayoniga ilgʻor pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish, innovatsion hamkorlikni rivojlantirish hamda taʼlim sifati va samaradorligini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Mazkur islohotlar doirasida pedagogik taʼlim yoʻnalishlarida ham boʻlajak oʻqituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini zamonaviy talablar asosida shakllantirish, nazariya va amaliyot uygʻunligini taʼminlash, taʼlim muassasalari hamda ishlab chiqarish oʻrtasidagi hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, tasviriy sanʼat taʼlimida badiiy-estetik tafakkurni rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, oʻquvchilarning ijodiy qobiliyatlarini roʻyobga chiqarish va ularni zamonaviy dizayn hamda raqamli texnologiyalar asosida faoliyat yuritishga tayyorlash dolzarb pedagogik vazifalardan biridir.

Tasviriy sanʼat mashgʻulotlari oʻzining amaliy yoʻnalishi bilan boshqa fanlardan farq qiladi. Mazkur fan oʻquvchilarning kuzatuvchanligi, tasavvuri, estetik didi, badiiy tafakkuri, ijodiy yondashuvi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq anʼanaviy oʻqitish usullari koʻp hollarda zamonaviy mehnat bozori talablariga javob beradigan kompetensiyalarni toʻliq shakllantirish imkonini bermaydi. Shu sababli tasviriy sanʼat taʼlimida innovatsion pedagogik texnologiyalar, xususan, klaster yondashuvini qoʻllash zarurati ortib bormoqda.

Pedagogik innovatsion klaster texnologiyasi taʼlim jarayonining barcha ishtirokchilarini yagona maqsad yoʻlida birlashtiruvchi integratsion model hisoblanadi. Ushbu yondashuv oliy taʼlim muassasalari, umumtaʼlim maktablari, maktabgacha taʼlim tashkilotlari, ixtisoslashtirilgan sanʼat maktablari, dizayn studiyalari, muzeylar, galereyalar, amaliy sanʼat ustalari, hunarmandchilik markazlari, ishlab chiqarish korxonalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari markazlari hamda ish beruvchi

tashkilotlarning o‘zaro hamkorligini yo‘lga qo‘yishga xizmat qiladi. Bunday hamkorlik natijasida ta’lim, ilmiy tadqiqot va amaliy faoliyat o‘rtasida uzviy bog‘liqlik vujudga keladi.

Klaster texnologiyasining muhim jihatlaridan biri nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash imkoniyatini yaratishidir. Talabalar auditoriyada egallagan bilimlarini amaliy mashg‘ulotlar, ishlab chiqarish amaliyoti, ijodiy loyihalar, ko‘rgazmalar, dizayn ishlari, master-klasslar va innovatsion startap loyihalari orqali mustahkamlaydi. Natijada ularda kasbiy kompetensiyalar, kommunikativ ko‘nikmalar, kreativ fikrlash, loyiha faoliyatini tashkil etish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish hamda jamoada ishlash malakalari shakllanadi.

Tasviriy san‘at ta’limida klaster texnologiyalarini qo‘llash nafaqat pedagogik samaradorlikni oshiradi, balki zamonaviy grafik dasturlar – Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, CorelDRAW, AutoCAD, SketchUp, Blender va boshqa raqamli platformalarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish imkonini ham beradi. Bu esa talabalarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, zamonaviy dizayn texnologiyalarini egallash hamda ularning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, innovatsion klaster yondashuvi ta’lim jarayonida fanlararo integratsiyani ta’minlab, tasviriy san‘atni dizayn, arxitektura, muhandislik grafikasi, axborot texnologiyalari, STEAM ta’limi hamda sun‘iy intellekt elementlari bilan uyg‘unlashtirish imkonini yaratadi. Natijada ta’lim jarayoni mazmunan boyiydi, o‘quvchilarning mustaqil izlanish faoliyati faollashadi va ijodiy loyihalar sifati sezilarli darajada oshadi. Mazkur maqolaning maqsadi tasviriy san‘at mashg‘ulotlarini tashkil etishda pedagogik innovatsion klaster texnologiyalarining nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish, ularni o‘quv jarayoniga joriy etishning metodik xususiyatlarini yoritish hamda klaster yondashuvi asosida bo‘lajak tasviriy san‘at o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali usullarini asoslab berishdan iborat. Shuningdek, maqolada klaster texnologiyalarining ta’lim sifati, o‘quvchilarning ijodiy salohiyati va kasbiy tayyorgarligiga ko‘rsatadigan ta’siri ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;
- tizimli yondashuv;
- pedagogik kuzatish;
- modellashtirish;
- kompetensiyaviy tahlil;

- tajriba natijalarini umumlashtirish.

Asosiy qism

Pedagogik innovatsion klaster texnologiyasining mazmuni

Pedagogik klaster — ta'lim jarayonida o'zaro hamkorlik qiluvchi barcha subyektlarning yagona maqsad sari yo'naltirilgan integratsion tizimidir. Tasviriy san'at ta'limida bunday klaster quyidagi ishtirokchilarni o'z ichiga oladi:

- oliy ta'lim muassasalari;
- umumta'lim maktablari;
- san'at maktablari;
- dizayn studiyalari;
- muzey va galereyalar;
- amaliy san'at ustalari;
- IT kompaniyalari;
- grafik dasturlar;
- ishlab chiqarish korxonalari;
- mahalliy hunarmandchilik markazlari.

Mazkur subyektlarning o'zaro hamkorligi talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uzviy bog'lash imkonini yaratadi.

Tasviriy san'at mashg'ulotlarida klaster texnologiyasini qo'llash bosqichlari

1-bosqich. Diagnostika

Talabalarning:

- boshlang'ich bilimlari;
- ijodiy salohiyati;
- kasbiy qiziqishi;
- raqamli kompetensiyasi aniqlanadi.

2-bosqich. Loyiha ishlab chiqish

Mashg'ulot:

- maqsadi;
- natijalari;
- baholash mezonlari;
- hamkor tashkilotlar;
- AKT vositalari belgilanadi.

3-bosqich. Integratsion faoliyat

Mashg'ulot davomida:

- jamoaviy loyiha;
- dizayn ishlari;
- grafik dasturlardan foydalanish;
- muzey pedagogikasi;
- master-klass;

- portfolio tayyorlash amalga oshiriladi.

4-bosqich. Monitoring

Talabalarning:

- kreativligi;
- mustaqil ishlashi;
- kommunikativ kompetensiyasi;
- kasbiy kompetensiyasi baholanadi.

Klaster texnologiyasining afzalliklari

Mazkur metodika quyidagi pedagogik natijalarni ta'minlaydi:

- nazariya va amaliyot integratsiyasi;
- kreativ fikrlashning rivojlanishi;
- tanqidiy tafakkurning shakllanishi;
- jamoada ishlash ko'nikmasi;
- kasbiy kompetensiyalarning rivojlanishi;
- loyiha asosida ta'limni tashkil etish;
- raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish;
- ta'lim sifati va samaradorligining oshishi.

Namunaviy mashg'ulot modeli

Mavzu: "Milliy naqsh elementlarini zamonaviy grafik dizaynda qo'llash"

Bosqichlar:

1. Motivatsiya.
2. Muammoli vaziyat.
3. Klaster xaritasi tuzish.
4. Guruhii loyiha.
5. Adobe Illustrator yoki CorelDRAW dasturida ishlash.
6. Yakuniy taqdimot.
7. Refleksiya.
8. Elektron portfolio yaratish.

Muhokama

Olib borilgan ilmiy-pedagogik tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik innovatsion klaster texnologiyasi an'anaviy o'qitish modelidan mazmunan va metodik jihatdan sezilarli darajada farq qiladi. An'anaviy ta'lim jarayonida o'qituvchi asosan bilim beruvchi, o'quvchi yoki talaba esa tayyor bilimlarni o'zlashtiruvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Natijada ta'lim jarayoni ko'proq reproduktiv faoliyatga yo'naltirilib, talabalarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etish, ijodiy yondashuvni namoyon etish va innovatsion g'oyalarni ilgari surish imkoniyatlari cheklanib qolishi mumkin. Pedagogik innovatsion klaster texnologiyasida esa ta'lim jarayoni hamkorlik, integratsiya va amaliy faoliyat tamoyillari asosida tashkil etiladi.

Bunda talaba ta'lim jarayonining passiv ishtirokchisi emas, balki o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda shakllantiruvchi, izlanish olib boruvchi, loyiha yaratishda faol qatnashuvchi hamda o'z ijodiy salohiyatini namoyon etuvchi shaxs sifatida maydonga chiqadi. O'qituvchi esa bilimlarni tayyor holda beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi, maslahatchi va fasilitator vazifasini bajaradi. Mazkur yondashuv konstruktivistik pedagogika tamoyillariga mos ravishda bilimlarning faol o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Klaster modeli ta'lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar, umumta'lim maktablari, san'at maktablari, dizayn studiyalari, muzey va galereyalar, hunarmandchilik markazlari, ishlab chiqarish korxonalari hamda ish beruvchilar o'rtasidagi uzviy hamkorlikni rivojlantiradi. Bunday integratsiya natijasida ta'lim jarayoni real kasbiy muhit bilan chambarchas bog'lanadi. Talabalar mutaxassislar bilan muloqot qilish, amaliy loyihalarda ishtirok etish, ko'rgazmalar, tanlovlar, ijodiy laboratoriyalar va ishlab chiqarish amaliyotlarida qatnashish orqali o'z kasbiy tajribalarini boyitadi. Bu esa ularda nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish, kasbiy mas'uliyatni his etish hamda mehnat bozorida talab etiladigan kompetensiyalarni egallash imkonini beradi.

Tasviriy san'at ta'limi nuqtai nazaridan klaster texnologiyasi o'quv jarayonini milliy va zamonaviy san'at yutuqlari bilan uyg'unlashtirishga ham xizmat qiladi. Mashg'ulotlarda milliy amaliy bezak san'ati, xalq hunarmandchiligi, zamonaviy grafik dizayn, kompyuter grafikasi va raqamli san'at elementlarining birgalikda qo'llanilishi talabalarning badiiy-estetik dunyoqarashini kengaytiradi. Shu bilan birga, ular milliy madaniy merosni zamonaviy dizayn yechimlari bilan uyg'unlashtirish, innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish va ularni amaliy loyihalarda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Klaster yondashuvi loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning), muammoli ta'lim (Problem-Based Learning), hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning), kompetensiyaviy yondashuv hamda STEAM ta'limi elementlari bilan uzviy integratsiyalashgan holda qo'llanilganda yanada yuqori pedagogik samaradorlikni namoyon etadi. Ayniqsa, fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikani yagona ijodiy jarayonda uyg'unlashtiruvchi STEAM yondashuvi talabalarning analitik va kreativ tafakkurini bir vaqtda rivojlantirish imkonini beradi. Natijada ular badiiy muammolarni estetik, texnologik va funksional jihatdan kompleks tahlil qilish hamda maqbul yechimlarni ishlab chiqish malakasiga ega bo'ladilar. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi klaster modelining imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Mashg'ulotlarda Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, CorelDRAW, AutoCAD, SketchUp, Blender kabi grafik dasturlar, sun'iy intellektga asoslangan vizualizatsiya vositalari, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari hamda bulutli platformalardan foydalanish talabalarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Ushbu vositalar yordamida yaratilgan ijodiy ishlar elektron portfolio shaklida jamlanib, talabaning kasbiy rivojlanish dinamikasini aks ettiruvchi muhim baholash vositasi vazifasini bajaradi. Elektron portfolio orqali talabalar o'z yutuqlarini tizimli ravishda namoyish etish, o'z-o'zini baholash, refleksiya qilish hamda ish beruvchilar oldida o'z kasbiy salohiyatini taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Pedagogik innovatsion klaster texnologiyasining yana bir muhim afzalligi ta'lim sifati monitoringini takomillashtirishidir. An'anaviy baholash tizimidan farqli ravishda klaster yondashuvida baholash faqat yakuniy natijaga emas, balki o'quv faoliyatining butun jarayoniga qaratiladi. Talabalarning ijodkorligi, mustaqilligi, kommunikativ qobiliyati, loyiha faoliyatidagi ishtiroki, muammolarni hal etish strategiyalari va jamoada ishlash ko'nikmalari kompleks mezonlar asosida baholanadi. Bu esa baholashning shaffofligi va obyektivligini oshirish bilan birga, talabalarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Umuman olganda, pedagogik innovatsion klaster texnologiyasini tasviriylar san'at mashg'ulotlariga joriy etish ta'lim mazmunini zamonaviylashtirish, nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, fanlararo aloqalarni rivojlantirish hamda ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishga xizmat qiladi. Natijada bo'lajak tasviriylar san'at o'qituvchilarida kasbiy kompetensiyalar, kreativ va tanqidiy fikrlash, pedagogik mahorat, innovatsion faoliyatni tashkil etish hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa ularning kelgusidagi pedagogik faoliyatini yuqori sifat darajasida tashkil etish va zamonaviy ta'lim tizimi ehtiyojlariga mos raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Pedagogik innovatsion klaster texnologiyasi tasviriylar san'at mashg'ulotlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etishning samarali metodikasi hisoblanadi. Mazkur yondashuv:

- ta'lim sifatini oshiradi;
- kreativ kompetensiyalarni rivojlantiradi;
- nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlaydi;
- ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yadi;
- bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytiradi.

Kelgusida klaster texnologiyasini sun'iy intellekt, virtual laboratoriyalar va raqamli ta'lim platformalari bilan integratsiya qilish tasviriylar san'at ta'limining yangi rivojlanish bosqichini shakllantirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentyabr // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2020.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ***"O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida***gi Farmoni. PF–158-son, 2023-yil 11-sentyabr // Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2023.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ***"O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida***gi Farmoni. PF–5847-son, 2019-yil 8-oktyabr // Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2019.
4. Muslimov N.A. Kasb ta’limi texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 352 b.
5. Ishmuhamedov R.J., Yo‘ldoshev M.A. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2016. – 279 b.
6. Saidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.
7. Bespalko V.P. Pedagogika i progressivnye tekhnologii obucheniya. – Moskva: Institut professionalnogo obrazovaniya, 1995. – 336 s.
8. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii. – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.
9. Klarin M.V. Innovatsii v mirovoi pedagogike: obuchenie na osnove issledovaniya, igry i diskussii. – Moskva: Eksperiment, 1998. – 180 s.
10. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2021. – 184 p.
11. OECD. The Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. – Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2019.
12. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. 5th ed. – New York: Teachers College Press, 2020. – 368 p.
13. Hattie J. Visible Learning: The Sequel. – London: Routledge, 2023. – 512 p.
14. Darling-Hammond L., Flook L., Cook-Harvey C., Barron B., Osher D. Implications for Educational Practice of the Science of Learning and Development. *Applied Developmental Science*. – 2020. – Vol. 24(2). – P. 97–140.
15. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.